

Näringsutskottets betänkande

1980/81:50

över proposition 1980/81:100 i vad avser vissa anslag inom handelsdepartementets område (konsumentfrågor m. m.) jämte motioner

Ärendet

I detta betänkande behandlas proposition 1980/81:100 (budgetpropositionen) bilaga 14 (handelsdepartementet) i vad avser anslag under rubrikerna Pris-, konkurrens- och konsumentfrågor (punkterna D 1–D 6) och Patent- och registreringsverket m. m. (punkterna E 1–E 3). Motionerna gäller anslagen till statens pris- och kartellnämnd, konsumentverket och allmänna reklamationsnämnden, vissa frågor rörande konsumentverksamhetens organisation och inriktning, olje- och bensinprisernas zonindelning samt sammansättningen av tjänsteförslagsnämnden för patentbesvärsmålen.

Pris-, konkurrens- och konsumentfrågor

1. **Marknadsdomstolen.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt D 1 (s. 59 f.) och hemställer

att riksdagen till *Marknadsdomstolen* för budgetåret 1981/82 anvisar ett förslagsanslag av 2 057 000 kr.

2. **Näringsfrihetsombudsmannen.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt D 2 (s. 60 f.) och hemställer

att riksdagen till *Näringsfrihetsombudsmannen* för budgetåret 1981/82 anvisar ett förslagsanslag av 3 740 000 kr.

3. **Statens pris- och kartellnämnd.** Regeringen har under punkt D 3 (s. 62–65) föreslagit riksdagen att till Statens pris- och kartellnämnd för budgetåret 1981/82 anvisa ett förslagsanslag av 28 235 000 kr.

Beträffande detta anslag finns yrkanden i två motioner, nämligen

1980/81:1051 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari, såvitt här är i fråga, hemställs (1) att riksdagen med ändring av proposition 1980/81:100 bilaga 14 punkt D 3. Statens pris- och kartellnämnd, anvisar ett med 5 521 000 kr. förhöjt belopp [av] 33 756 000 kr..

1980/81:1796 av Ingvar Svanberg m. fl. (s), vari – med hänvisning till vad som anförts i motion 1980/81:1136 av Olof Palme m. fl. (s) om den ekonomiska politiken och budgetregleringen – hemställs att riksdagen till

Statens pris- och kartellnämnd för budgetåret 1981/82 anvisar ett i förhållande till regeringens förslag med 2 000 000 kr. förhöjt förslagsanslag av 30 235 000 kr.

Motionerna

I motion 1980/81:1051 anføres att regeringen handlar tvärtemot sunt förnuft, när den föreslår slopande av prisregleringen, anmälningsplikten vid höjning av priser och prisövervakningen för en stor del av varusortimentet, samtidigt som hushållens ekonomiska utrymme ständigt krymper. I stället borde, säger motionärerna, de konsumentpolitiska åtgärderna förstärkas när svångremmen dras åt, detta för att i någon mån underlätta för de ekonomiskt svaga i samhället att klara sin situation.

Användning av prisreglering för att bryta inflationsförväntningarna anges i motion 1980/81:1136 som en punkt i ett sammanhängande tiopunktsprogram mot inflationen. Om prisreglering skall kunna vara ett verksamt hjälpmedel i en antiinflationspolitik får samhällets resurser på detta område inte rustas ned, menar motionärerna. Motionärerna betecknar det som angeläget att SPK:s kapacitet bibehålls. SPK bör också, anför de, få möjlighet till en förbättrad prisövervakning på boendeområdet, särskilt i vad gäller byggnadsmaterialindustri och byggnadsmaterialhandel samt bostadsbyggande och därtill hörande entreprenadverksamhet.

Utskottet

I proposition 1980/81:20 om besparingar i statsverksamheten, m. m., redovisades vissa tilltänkta besparingsåtgärder inom handelsdepartementets område för budgetåret 1981/82, avseende bl. a. statens pris- och kartellnämnd (SPK). Prisövervakningen inom vissa områden skulle enligt regeringens intentioner läggas om, varvid syftet skulle vara att i stort nå avsedd verkan med mindre resurser. Besparingar inom utrednings- och informationsverksamheten ansågs också möjliga. I budgetpropositionen räknar regeringen med att 1 750 000 kr. skall kunna sparas inom SPK under budgetåret 1981/82, främst genom att tjänster hålls vakanta. Den nominella anslagsökningen jämfört med innevarande budgetår begränsas därmed till ca 4 %. Under budgetåret 1982/83 skulle målet att totalt spara 3 milj. kr. inom SPK uppnås. Handelsministern anger särskilt att det inte finns ekonomiskt utrymme för en utbyggd prisövervakning på boendeområdet. Ytterligare ansträngningar bör dock göras för att finna möjligheter att finansiera en sådan reform, anför han.

I motion 1980/81:1796, som ansluter sig till den socialdemokratiska partimotionen 1980/81:1136 om den ekonomiska politiken och budgetregleringen, föreslås att anslaget till SPK skall ökas med 2 milj. kr. utöver regeringens förslag. Motionärerna betonar prisregleringens betydelse som

medel i en antiinflationspolitik och pläderar särskilt för att SPK skall få möjlighet att förbättra prisövervakningen på boendeområdet, dvs. bl. a. inom byggnadsmaterialindustrin, byggnadsmaterialhandeln och byggnadsindustrin. I åtstramningstider borde de konsumentpolitiska åtgärderna förstärkas, är huvudargumentet i motion 1980/81:1051 (vpk).

Med hänsyn till den restriktivitet som måste prägla årets budgetbehandling finner utskottet att regeringens förslag är väl avvägt. Utskottet tillstyrker således propositionen på denna punkt och avstyrker motionsyrkandena.

Utskottet hemställer

att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motion 1980/81:1051 yrkande 1 och motion 1980/81:1796 till *Statens pris- och kartellnämnd* för budgetåret 1981/82 anvisar ett förslagsanslag av 28 235 000 kr.

4. Konsumentverket: Förvaltningskostnader. Regeringen har under punkt D 4 (s. 65–69) föreslagit riksdagen att till Konsumentverket: Förvaltningskostnader för budgetåret 1981/82 anvisa ett förslagsanslag av 38 400 000 kr.

I detta sammanhang behandlar utskottet motionerna

1980/81:1051 av Lars Werner m. fl. (vpk), såvitt avser hemställa (2) att riksdagen med ändring i proposition 1980/81:100 bilaga 14 punkt D 4, Konsumentverket, anvisar ett med 3 776 000 kr. förhöjt belopp [av] 42 176 000 kr.,

1980/81:1795 av Ingvar Svanberg m. fl. (s), vari hemställs att riksdagen

1. till Konsumentverket: Förvaltningskostnader för budgetåret 1981/82 anvisar ett i förhållande till regeringens förslag med 2 500 000 kr. förhöjt förslagsanslag av 40 900 000 kr.,

2. till Konsumentverket: Undersökningsverksamhet m. m. för budgetåret 1981/82 anvisar ett reservationsanslag av 1 500 000 kr.,

3. som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om inrättandet av ett vetenskapligt råd,

1980/81:1870 av Ingegärd Oskarsson m. fl. (c), såvitt avser hemställa

3. att riksdagen ger regeringen till känna vad som anförts i motionen beträffande konsumentverksamhet på kommunal, regional och central nivå,

4. att riksdagen hos regeringen anhåller att även frågan om en självständig konsumentombudsmannafunktion prövas i den översyn av konsumentverket som nu pågår.

Behandlingen av motion 1980/81:1870 i övrigt uppskjuts till riksmötet 1981/82.

Motionerna

Förslagen i budgetpropositionen är början till en total avrustning av det konsumentskydd som har byggts upp under en lång följd av år och som man har lovat att förstärka, heter det i motion 1980/81:1051. Konsumentverket tvingas minska sina insatser på väsentliga områden. Om dess service till de kommunala och regionala konsumentvägledarna minskar, finns risken att ytterligare kommuner drar ned på den direkta rådgivningen till konsumenterna, säger motionärerna vidare. Att konsumentverket tvingas avgiftsbärlägg material som används i skolorna innebär att verket inte kan bedriva konsumentupplysning på samma ekonomiska villkor som Svenska arbetsgivareföreningen, vilken producerar mängder av kostnadsfritt material till skolorna.

I motion 1980/81:1795 – liksom i den nyssnämnda – anförs att behovet av konsumentpolitiska insatser ökas när stora konsumentgrupper får vidkännas reala inkomstminskningar. Som en av de viktigaste uppgifterna för konsumentverket anger motionärerna behandling av frågor om produktsäkerhet. Informationen om skador med anknytning till produkter är ofullständig, menar de. Ett belopp av 500 000 kr. föreslås avdelas för ett system för rapportering av skador i anslutning till olyckor i hemmen och deras omgivning. Det tillskott av anslagsmedel som motionärerna förordar skall också möjliggöra fortsatta informationskampanjer och service gentemot den kommunala konsumentverksamheten. Motionärerna ansluter sig till konsumentverkets förslag, refererat i propositionen (bil. 14 s. 68), om inrättande av vetenskapligt råd vid konsumentverket. De vill vidare att det nuvarande anslaget till verket för undersökningsverksamhet m. m. (se bil. 14 s. 69 f.) skall bevaras och räknas upp till 1,5 milj. kr. Därav skulle ca 1 milj. kr. användas för att stimulera angelägna forsknings- och utvecklingsprojekt, medan återstoden skulle avse stöd till folkrörelserna på konsumentområdet.

Betydelsen av kommunal konsumentpolitisk verksamhet – bl. a. sådan som är uppsökande – betonas i motion 1980/81:1870. Konsumentverksamhet bör bedrivas i alla kommuner, säger motionärerna. Kommunerna skall själva kunna besluta om dess organisation och uppbyggnad. Hänsyn bör tas till lokala behov och förhållanden. Det är viktigt, framhäver motionärerna, att verksamheten förankras hos förtroendemän med uttalat ansvar för de konsumentpolitiska frågorna. Om en särskild konsumentnämnd införs bör den vara parlamentariskt sammansatt. Vägledning till enskilda konsumenter skall vara en huvuduppgift för den konsumentpolitiska verksamheten. Det är angeläget, säger motionärerna, att varje kommun avdelar resurser för detta ändamål, för kontakt med konsumenterna och för allmän information och rapportering. Konsumentvägledarna skall ha god praktisk och teoretisk utbildning i bl. a. konsumenträtt och informationsteknik. Motionärerna betonar också att ett gott samarbete måste etableras med handeln och övriga

serviceföretag och att konsumentinformation måste vara lätt tillgänglig för alla kommuninvånare oavsett bostadsort.

Konsumentverksamheten behöver en regional plattform för medverkan i länsplanering på konsumentområdet, säger motionärerna vidare. Länsstyrelsen skall utgöra ett stöd för konsumentverksamheten. Det bör emellertid vara naturligt att, som ett led i utbyggnaden av länsdemokrati i enlighet med centerpartiets principiella uppfattning, även de konsumentpolitiska frågorna förs över till landstinget. Därigenom skulle man få förtroendemännainflytande också på regional nivå. Den regionala konsumentverksamheten kan vid en utbyggd kommunal verksamhet inriktas på stöd till denna och på mera övergripande konsumentproblem. Hemkonsulenternas arbete med frågor rörande hushållens ekonomi, kostval, bostadsplanering och boendemiljö bör föras över till kommunerna.

De flesta konsumentproblem som fångas upp lokalt och regionalt kan och bör lösas på dessa nivåer, uttalar motionärerna. De konstaterar emellertid att det finns allmängiltiga konsumentproblem som måste föras vidare till ett centralt organ. Motionärerna erinrar om att centerpartiet hade invändningar mot den sammanslagning av konsumentombudsmannainstitutionen med konsumentverket som beslöts år 1976. Fortfarande har vi den principiella uppfattningen att KO-funktionen bör vara självständig, säger motionärerna. När det gäller konsumentverket anför de att särskild uppmärksamhet bör ägnas åt stöd till konsumenter som på olika sätt är resurssvaga.

Kommunal och regional konsumentverksamhet

Sedan år 1975 pågår en utbyggnad av lokal konsumentpolitisk verksamhet i kommunernas regi (prop. 1975:40, NU 1975:26). Denna verksamhet har under denna tid upprepade gånger behandlats i riksdagen (NU 1975/76:14, NU 1977/78:64, NU 1978/79:22, NU 1979/80:54). Senaste gången uttalade näringsutskottet:

Utskottet har i det föregående (s. 14 f.) redovisat uppgifter ur konsumentverkets rapport om läget den 1 januari 1980 i fråga om utbyggnad av den kommunala konsumentpolitiska verksamheten. Det måste erkännas att det, även om utvecklingen går i rätt riktning, ännu är långt kvar innan en godtagbar minimistandard på detta område har uppnåtts i hela landet.

Utskottet finner det likväl i nuvarande läge uteslutet att staten skulle ålägga kommunerna en lagstadgad förpliktelse att bygga upp konsumentpolitisk verksamhet. Liksom hittills bör regeringen och konsumentverket följa utvecklingen och överväga om något initiativ bör tas från statens sida.

I januari 1981 hade av landets 279 kommuner 191 kommunal konsumentverksamhet i någon form. Konsumentnämnd fanns i 85 av dessa kommuner. I konsumentverkets anslagsframställning beräknas antalet rådgivningskon-takter under budgetåret 1979/80 till ca 200 000.

Riktlinjer för den regionala konsumentpolitiska verksamheten fastställdes

av riksdagen våren 1979 (prop. 1978/79:57, NU 1978/79:22). De innebar i första hand att länsstyrelsernas handläggare för konsumentfrågor – hemkonsulenterna – i framtiden huvudsakligen skulle arbeta med bevakande, utredande och kunskapsförmedlande uppgifter.

Konsumentombudsmannaämbetets organisatoriska ställning

I proposition 1975/76:34 med förslag till ny marknadsföringslag behandlades gränsdragningen mellan det dåvarande fristående KO-ämbetet och konsumentverket. En utgångspunkt var att marknadsföringslagen skulle komma att innehålla nya bestämmelser om åläggande att lämna information som har särskild betydelse från konsumentsynpunkt och om förbud mot försäljning och uthyrning av varor som medför särskild risk för skada på person eller egendom. En nyhet i sammanhanget var också att konsumentverket förutsattes utfärda riktlinjer för näringsidkarna. Det konstaterades att gränsdragningen mellan de båda myndigheterna var oklar och att oklarheten torde bli större som ett resultat av den lagstiftning som förordades i propositionen. I syfte att kompetenskonflikter och dubbelarbete skulle undvikas föreslogs att de båda myndigheterna skulle föras samman till en organisation, benämnd konsumentverket, där chefen tillika skulle vara konsumentombudsman. Det framhölls att en sådan lösning skulle underlätta konsumenters och företags kontakter med ansvarig konsumentpolitisk instans. Särskilda sakkunniga skulle tillkallas för att överväga hur organisationen skulle utformas mera i detalj.

Näringsutskottet (NU 1975/76:14 s. 28 f.) anförde i ämnet bl. a. följande:

Utskottet finner en sammanslagning av konsumentverket och KO-ämbetet väl motiverad. Otvivelaktigt skulle, såsom anförts i propositionen, de gränsdragningsproblem som redan föreligger i relationen mellan de båda myndigheterna ytterligare accentueras om dessa bibehålls åtskilda efter den utbyggnad av den samlade verksamheten som nu föreslås. Ingen av de tre organisatoriska modeller som har angivits av remissinstanserna synes medföra en tillfredsställande lösning av dessa gränsdragningsproblem. För att samordningen skall förverkligas fullt ut och vad som har vunnits genom KO-ämbetet i dess nuvarande form bevaras är det enligt utskottets uppfattning önskvärt att, såsom föreslås i propositionen, befattningen som KO förenas med befattningen som chef för det utökade konsumentverket.

I motionen 1975/76:67 accepteras samordningen under KO:s ledning. Motionärerna förordar dock en särskild "KO-funktion" inom verket. Det är uppenbart att en KO som tillika är chef för konsumentverket måste i långt högre grad än den nuvarande KO delegera beslutanderätt till underordnade tjänstemän. Enligt utskottets mening talar övervägande skäl för att de uppgifter som avser KO-verksamheten hålls samman inom en särskild enhet. Det bör ankomma på organisationskommittén att närmare utreda hur arbetsområdet för denna enhet skall avgränsas.

Bakom utskottets här angivna ställningstagande stod fyra partier. Centerpartiets företrädare reserverade sig; de ville att riksdagen skulle ansluta sig till följande uttalande:

Utskottet finner en sammanslagning av konsumentverket och KO-ämbetet väl motiverad. Otvivelaktigt skulle, såsom anförts i propositionen, de gränsdragningsproblem som redan föreligger i relationen mellan de båda myndigheterna ytterligare accentueras om dessa bibehålls åtskilda efter den utbyggnad av den samlade verksamheten som nu föreslås. Utskottet anser det emellertid av både principiella och praktiska skäl olämpligt att konsumentverkets chef skall fungera som KO. De båda befattningarna bör läggas på olika personer, så att fördelarna med det nuvarande KO-ämbetet, vilket har vunnit allmän uppskattning, kommer att bibehållas i den nya organisationen.

I proposition 1975/76:159 framlades förslag till organisation av det nya konsumentverket, vars chef tillika skulle vara KO. I en motion från centerpartihåll yrkades att riksdagen skulle besluta att befattningarna som chef för konsumentverket och som KO skulle läggas på olika personer. Utan särskilt yrkande berördes frågan också i en motion av företrädare för moderata samlingspartiet.

Utskottet hänvisade till sin tidigare behandling av frågan och vidhöll att det för att samordningen mellan konsumentverket och KO-ämbetet skulle kunna förverkligas fullt ut var önskvärt att befattningen som KO förenades med befattningen som chef för det utökade konsumentverket. Centerpartiets företrädare i utskottet reserverade sig. Riksdagen beslöt enligt utskottsmajoritetens förslag.

I förordningen (1976:429) med instruktion för konsumentverket har 2 § följande lydelse:

Verket är central förvaltningsmyndighet för konsumentfrågor och har till uppgift att stödja konsumenterna och förbättra deras ställning på marknaden. I anslutning härtil fullgöres de uppgifter, som enligt marknadsföringslagen (1975:1418) och lagen (1971:112) om förbud mot oskäliga avtalsvillkor tillkommer konsumentombudsmannen.

Enligt 8 § gäller bl. a. följande. Generaldirektören är chef för verket och tillika konsumentombudsman. Inom verket finns ett sekretariat med uppgift främst att biträda konsumentombudsmannen med hans uppgifter enligt de båda i 2 § nämnda lagarna. Chefen för sekretariatet är verkschefens ställföreträdare såvitt avser dennes uppgifter som konsumentombudsman.

Utskottet

Liksom SPK omfattas även konsumentverket av särskilda besparingssträvanden från regeringens sida. Totalt föreslås för verkets olika program en anslagsökning om drygt 5 %. För programmet Allmän information blir ökningen närmare 15 %, medan den för programmen Marknadsinriktade

aktiviteter och Systeminriktade aktiviteter inskränker sig till ca 2 %. Under budgetåret sparas sålunda 2,3 milj. kr. mer än enligt myndigheternas generella sparalternativ. På längre sikt eftersträvas en besparing på ytterligare minst 1,7 milj. kr.

I motionerna 1980/81:1051 (vpk) och 1980/81:1795 begärs en större anslagsökning, enligt den förra med 3 776 000 kr. och enligt den senare med 2 500 000 kr. Motiveringen är i båda fallen att de konsumentpolitiska insatserna behöver stärkas när konsumenterna i stor utsträckning drabbas av reala inkomstminskningar. Rapportering av skador i anslutning till olyckor i hemmen och fortsatt service gentemot den kommunala konsumentverksamheten är ändamål som enligt motion 1980/81:1795 bör speciellt tillgodoses. I denna motion begärs också att det nuvarande särskilda anslaget till konsumentverket för undersökningsverksamhet m. m., vilket enligt beslut av riksdagen förra året skall avvecklas, nu bevaras och räknas upp till 1,5 milj. kr. För innevarande år är anslagsbeloppet drygt 1 milj. kr. Stöd åt forsknings- och utvecklingsprojekt samt stöd till folkrörelserna på konsumentområdet är de ändamål som motionärerna vill tillgodose med detta anslag. Motionärerna ansluter sig också till ett förslag från konsumentverket om att ett vetenskapligt råd skall inrättas vid verket för att möjliggöra fastare samarbete med experter inom olika ämnesområden.

Utskottet ansluter sig till regeringens budgetförslag beträffande konsumentverket och föreslår att 38,4 milj. kr. anvisas till verket för dess förvaltningskostnader. Motionärernas yrkanden om större anslag avstyrks sålunda.

Vad gäller konsumentverkets anslag till undersökningsverksamhet m. m. anser utskottet att förra årets avvecklingsbeslut bör fullföljas. Utskottet räknar därför liksom regeringen inte med någon ny medelsanvisning för detta ändamål. Förslaget i motion 1980/81:1795 om fortsatt och höjt anslag avstyrks alltså.

Regeringens beslut att i dagens ekonomiska läge inte ställa sig bakom konsumentverkets förslag om inrättande av ett vetenskapligt råd vid verket är enligt utskottets mening rimligt. Utskottet avstyrker följaktligen det yrkande i motion 1980/81:1795 som går ut på att ett sådant råd skall komma till stånd.

I detta sammanhang behandlar utskottet också ett par yrkanden i motion 1980/81:1870 av konsumentpolitisk innebörd.

En översikt i motionen över konsumentpolitiska insatser framför allt i kommunerna och på länsplanet utmynnar i ett förslag av innebörd att riksdagen i ett uttalande till regeringen skall ansluta sig till vad motionärerna har anfört om konsumentverksamhet på kommunal, regional och central nivå. Utskottet finner att motionärerna i det väsentliga ger uttryck åt en allmänt vedertagen uppfattning om hur konsumentpolitiken bör utformas och organiseras. Ett undantag är vad de anför om kompetensfördelningen på regional nivå; detta gäller emellertid en större fråga som riksdagen inte bör ta

ställning till i detta sammanhang. Någon särskild framställning till regeringen med anledning av motionsyrkandet finner utskottet inte motiverad.

I motionen föreslås också att frågan om en självständig konsumentombudsmannafunktion skall prövas vid den översyn av konsumentverket som nu pågår. Beträffande innebörden av och bakgrunden till den nuvarande organisationen hänvisar utskottet till redogörelsen i det föregående.

Liksom motionärerna finner utskottet det befogat att frågan om KO-ämbetets relation till konsumentverket nu tas upp till förnyad prövning. Erfarenheterna från den femårsperiod under vilken den nuvarande ordningen har gällt bör därvid utvärderas. Den pågående översynen av konsumentverket, vilken beräknas vara avslutad inom kort, torde dock knappast vara det rätta sammanhanget för de överväganden som det nu gäller. Enligt utskottets mening bör regeringen föranstalta om att frågan om en självständig KO-funktion utreds och att resultatet av utredningen därefter redovisas för riksdagen.

Utskottet hemställer

1. beträffande *anslag för förvaltningskostnader*
att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motion 1980/81:1051 yrkande 2 och motion 1980/81:1795 yrkande 1 till *Konsumentverket: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1981/82 anvisar ett förslagsanslag av 38 400 000 kr.,
2. beträffande *anslag för undersökningsverksamhet*
att riksdagen avslår motion 1980/81:1795 yrkande 2,
3. beträffande *vetenskapligt råd vid konsumentverket*
att riksdagen avslår motion 1980/81:1795 yrkande 3,
4. beträffande *kommunal och regional konsumentverksamhet*
att riksdagen avslår motion 1980/81:1870 yrkande 3,
5. beträffande *självständig KO-funktion*
att riksdagen med anledning av motion 1980/81:1870 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

5. **Allmänna reklamationsnämnden.** Regeringen har under punkt D 5 (s. 70–73) föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att vid allmänna reklamationsnämnden inrätta en tjänst för ordföranden med beteckning Cp,
2. till Allmänna reklamationsnämnden för budgetåret 1981/82 anvisa ett förslagsanslag av 7 105 000 kr.

I motion 1980/81:1051 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs, såvitt här är i fråga,

3. att riksdagen hos regeringen hemställer att beslutet om inrättandet av

allmänna reklamationsnämnden som en fristående statlig myndighet omprövas och att konsumentverket även i fortsättningen svarar för allmänna reklamationsnämndens kansli,

4. att riksdagen med ändring av proposition 1980/81:100 bilaga 14 punkt D 5, Allmänna reklamationsnämnden, anvisar ett med 542 000 kr. förhöjt belopp [av] 7 647 000 kr.

Motionen

Motionärerna erinrar om att vänsterpartiet kommunisterna i en motion våren 1980 yrkade avslag på regeringens förslag att allmänna reklamationsnämnden skulle göras till en fristående myndighet. En ny myndighet betyder ökade kostnader för administration och ökad byråkrati, anför de. De värdegränser som regeringen vill sätta för att utesluta vissa ärenden från prövning innebär, säger motionärerna, att konsumenterna blir ännu mer utlämnade till spekulation och otillbörlig marknadsföring. I sitt förslag till anslagsökning har motionärerna dragit ifrån den merkostnad på 400 000 kr. som omorganisationen av reklamationsnämnden beräknats medföra.

Tidigare riksdagsbehandling

Riksdagen biföll våren 1980 ett förslag av regeringen att allmänna reklamationsnämnden, dittills en försöksverksamhet inom konsumentverket, skulle göras permanent och bli en fristående statlig myndighet (prop. 1979/80:114, NU 1979/80:55, 75). I reservationer till näringsutskottets betänkanden i ämnet förordade de socialdemokratiska ledamöterna att regeringens förslag skulle avslås och att reklamationsnämnden i stället skulle få en förstärkt ställning inom konsumentverket.

I en motion med anledning av proposition 1980/81:20 om besparingar i statsverksamheten, m. m., förslags att riksdagen "med hänsyn till det besvärliga budgetläget och behovet av att skära ned administrativa kostnader" skulle ompröva beslutet att skilja allmänna reklamationsnämnden från konsumentverket. Näringsutskottet (NU 1980/81:16) konstaterade att den beslutade omorganisationen var avsedd att genomföras inom mindre än en månad från det att utskottet behandlade motionen och att avtal hade träffats om lönegradsplacering m. m. av tjänsterna vid den fristående allmänna reklamationsnämnden. Att riksdagen i detta läge skulle återkalla sitt omorganisationsbeslut var enligt utskottet inte lämpligt. Utskottet tillade att starka principiella skäl talade för omorganisationen och att det ingick i förutsättningarna att reklamationsnämnden och konsumentverket skulle samarbeta även i framtiden. De socialdemokratiska ledamöterna reserverade sig till förmån för motionen. Denna avsågs av riksdagen.

Utskottet

Riksdagen beslöt våren 1980 att allmänna reklamationsnämnden vid årsskiftet 1980-1981 skulle förändras till en fristående myndighet och sålunda inte längre vara inordnad i konsumentverket. Socialdemokraterna och vänsterpartiet kommunisterna önskade emellertid bibehålla den tidigare ordningen. Frågan prövades på nytt hösten 1980 på grundval av en motion som hade väckts med anledning av proposition 1980/81:20 om besparingar i statsverksamheten, m. m. Utgången blev densamma.

En ny omprövning av beslutet begärs nu i motion 1980/81:1051 (vpk). Motionärerna föreslår samtidigt en höjning av allmänna reklamationsnämndens anslag, avsedd att möjliggöra att nämnden inte, som regeringen har uttalat, skall behöva avvisa ärenden i ökad utsträckning.

Med hänvisning till att allmänna reklamationsnämndens avskiljande från konsumentverket har genomförts vid årets början avstyrker utskottet förslaget om en förnyad prövning av nämndens organisatoriska ställning. Utskottet är inte heller berett att föreslå större anslag till allmänna reklamationsnämnden än vad regeringen har förordat. Regeringens förslag i övrigt tillstyrks.

Utskottet hemställer

1. beträffande *allmänna reklamationsnämndens organisation* att riksdagen avslår motion 1980/81:1051 yrkande 3,
2. beträffande *anslag m. m.* att riksdagen
 - a) med bifall till regeringens förslag bemyndigar regeringen att vid allmänna reklamationsnämnden inrätta en tjänst för ordföranden med beteckning Cp,
 - b) med bifall till regeringens förslag och med avslag på motion 1980/81:1051 yrkande 4 till *Allmänna reklamationsnämnden* för budgetåret 1981/82 anvisar ett förslagsanslag av 7 105 000 kr.

6. **Bidrag till vissa oljetransporter i glesbygd.** Regeringen har under punkt D 6 (s. 73 f.) föreslagit riksdagen att till Bidrag till vissa oljetransporter i glesbygd för budgetåret 1981/82 anvisa ett förslagsanslag av 20 000 000 kr.

I detta sammanhang behandlar utskottet motion 1980/81:1883 av Börje Hörnlund (c) och Gösta Andersson (c), vari – med motivering i motion 1980/81:1882 – hemställs att riksdagen begär att regeringen snarast lämnar förslag om hur ett system med "0-zon" för olje- och bensinpriset skall införas.

Motionen

Indelningen av landet i olika priszoner för olja och bensen medför ojämlikhet, framför allt för Norrlands inland, säger motionärerna. Denna indelning bör upphöra och ett enhetligt pris införas över hela landet, menar de. Detta är, hävdar de, en viktig solidaritetshandling gentemot glesbygdens människor. Med tanke på klimatet, vilket gör uppvärmningskostnaden högre i exempelvis Norrland, borde det egentligen vara motiverat med en omvänd regionindelning, enligt vilken de som bor i glesbygden gynnas.

Gällande ordning

De priser på dieselbrännolja och eldningsolja som oljebolagen tillämpar vid leverans med tankbil är differentierade genom särskilda ortstillägg av olika storlek beroende på avståndet från importhamn till leveransstället. I början av år 1980 varierade ortstilläggen mellan 24 och 95 kr. per m³. Under år 1978 uppgick uttagna ortstillägg totalt till ca 470 milj. kr. Som framgår av propositionen (s. 73) gäller fr. o. m. den 1 januari 1981 ett system varigenom ortstilläggen reduceras i 50 kommuner i inre Norrland och västra Svealand.

En besläktad form av prisdifferentiering sker genom att zontillägg i viss utsträckning tas ut för dieselbrännolja som säljs från pump och för bensen. Landet indelas med utgångspunkt i importhamnarna och deras närmaste omland i tre zoner. I s. k. 0-zon betalar förbrukarna gällande grundpris och i de s. k. 1- och 2-zonerna därutöver ett zontillägg som uppgår till ett resp. två öre per liter.

Av drivmedelsförsäljningen från pump år 1977 skedde något mindre än hälften i 0-zon och något mer än 10 % i 2-zon. Totalsumman av uttagna zontillägg uppgick under det året till ca 35 milj. kr.

Tidigare riksdagsbehandling

Motioner om utjämning av bensen- och oljepriserna – på grundval av förhandlingar med oljebranschen eller genom en skattedifferentiering – har förekommit ett stort antal gånger, bl. a. samtliga år under 1970-talet utom 1977. Näringsutskottet har lämnat sammanfattande redogörelser för frågans behandling under perioderna 1964–1973 resp. 1974–1976 (NU 1974:30, NU 1977/78:37). Åren 1978 och 1979 hänvisade utskottet till den då pågående utredning som låg till grund för propositionen år 1980 om sänkning av ortstillägg för vissa oljeprodukter.

Den nu nämnda propositionen tillstyrktes enhälligt av näringsutskottet (NU 1979/80:42). En motion från vpk-håll om avslag på propositionen och en total utjämning av oljepriserna i samband med en högstprisreglering – med stöd av allmänna prisregleringslagen (1956:236) – avstyrktes av utskottet och

avslogs av riksdagen. Utskottets socialdemokratiska ledamöter framförde i ett särskilt yttrande kritik mot regeringen för uttalanden enligt vilka den föreslagna begränsningen av oljebolagens ortstillägg skulle vara ett led i en av regeringen utlovad kompensation till glesbygden för höjda energiskatter. De påpekade att utjämning av oljepriserna var ett gammalt krav och att konsumenter som bor på avstånd från oljehamnarna fortfarande skulle komma att på ett påtagligt sätt belastas med särskilda transportkostnader.

Utskottet

Regeringens förslag till medelsanvisning överensstämmer med riksdagens principbeslut förra året och tillstyrks av utskottet.

I motion 1980/81:1883 begärs en förnyad prövning av hur systemet med priszoner för olja och bensin skall kunna avskaffas. Denna fråga har utretts upprepade gånger. Resultatet har blivit den ordning med bidrag till vissa oljetransporter i glesbygd som det nu förevarande anslaget är avsett för. I mån av resurser skulle detta bidragssystem kunna utnyttjas för en längre gående utjämning av olje- och bensinpriserna. Utskottet finner det inte realistiskt att nu föreslå en ny utredning i ämnet. Motion 1980/81:1883 avstyrks följaktligen.

Utskottet hemställer att riksdagen

1. med bifall till regeringens förslag till *Bidrag till vissa oljetransporter i glesbygd* för budgetåret 1981/82 anvisar ett förslagsanslag av 20 000 000 kr.,
2. avslår motion 1980/81:1883.

Patent- och registreringsverket m. m.

7. Patent- och registreringsverket. Regeringen har under punkt E 1 (s. 79–83) föreslagit riksdagen att till Patent- och registreringsverket för budgetåret 1981/82 anvisa ett förslagsanslag av 89 990 000 kr.

I detta sammanhang behandlar utskottet motion 1980/81:1025 av Bernt Ekinge (fp), vari hemställs att riksdagen hos regeringen begär att instruktionen för tjänsteförslagsnämnden till patentbesvärsrätten ändras så att till ordförande i tjänsteförslagsnämnden utses någon utanför berörda myndigheter.

Motionen

Motionären hänvisar till näringsutskottets och riksdagens tidigare behandling av frågan om tjänsteförslagsnämnden för patentbesvärsrätten och till en frågedebatt i ämnet mellan handelsministern och honom hösten 1980. Han

understryker att hans kritik av att generaldirektören för patentverket är ordförande i tjänsteförslagsnämnden gällde oavsett hur denna ordning praktiskt hanterades. Motionären noterar slutligen att regeringen den 18 december 1980 har förordnat ledamöter i nämnden för tiden den 1 januari 1981 – den 31 december 1984 och att därvid inte har vidtagits någon ändring av nämndens sammansättning i det avseende som motionären har berört.

Tjänsteförslagsnämnden för patentbesvärsrätten

Patentbesvärsrätten är en förvaltningsdomstol. Dess uppgifter anges i propositionen (s. 81). Bestämmelser om domstolen finns i lagen (1977:729) om patentbesvärsrätten. I patentbesvärsrätten finns patenträttsråd, som skall vara tekniskt kunniga eller lagfarna. Patenträttsråd utnämns av regeringen.

Patentbesvärsrätten kom till år 1978 genom omvandling av patent- och registreringsverkets besväravdelning. Den har – enligt lagen – sitt kansli i verket.

Föreskrifter om tjänsteförslagsnämnden för patentbesvärsrätten finns i förordningen (1977:822) med instruktion för patent- och registreringsverket. Enligt 28 § gäller att tjänst som patenträttsråd, som ej är patentbesvärsrättens ordförande, tillsätts av regeringen efter förslag av "en till verket hörande nämnd, tjänsteförslagsnämnden för patentbesvärsrätten". I 29 § föreskrivs bl. a. följande. Nämnden består av ordförande, vice ordförande och fem andra ledamöter. Ordförande är generaldirektören och vice ordförande är patentbesvärsrättens ordförande. Övriga ledamöter utser regeringen särskilt för högst tre år. För var och en av de särskilt utsedda ledamöterna finns en personlig ersättare, som utses i samma ordning som ledamoten.

Regeringen har den 18 december 1980 förordnat ledamöter och ersättare i tjänsteförslagsnämnden. Till ledamöter har förordnats en hovrättslagman, en chefstjänsteman hos patentverket, ett patenträttsråd och två tjänstemän hos patentverket, de båda sistnämnda nominerade av TCO-S resp. SACO/SR. Varje ledamot har fått en ersättare tillhörande samma kategori.

Riksdagsbeslut år 1978

Frågan om sammansättningen av tjänsteförslagsnämnden för patentbesvärsrätten behandlades av näringsutskottet år 1978 med anledning av en motion av Bernt Ekinge (fp). I sitt betänkande NU 1977/78:64 anförde utskottet bl. a. (s. 28 f.):

I motionen 1977/78:1288 påyrkas i första hand att riksdagen skall begära hos regeringen att patentbesvärsrätten ges en mera fristående ställning i förhållande till verket. Detta yrkande tycks enligt motiveringen närmast avse sammansättningen av den tjänsteförslagsnämnd – med verkets generaldirek-

tör som ordförande – som avger förslag rörande tillsättning av patenträttsråd. Vidare vill motionären att i patentverkets budget skall finnas ett huvudprogram för patentbesvärsrätten. — — —

Utskottet har liksom motionären den grundinställningen att det är angeläget att patentbesvärsrättens reellt fristående ställning inte kan sättas i tvivelsmål. Vägande praktiska skäl talar emellertid för en administrativ anknytning till patentverket av den typ som den nuvarande organisationen innebär. Vad motionären vill få till stånd är vissa marginella förändringar som kan bidra till att klarare markera att patentbesvärsrätten oaktat denna anknytning är en fristående instans. Utskottet har förståelse för dessa önskemål. — — —

Patentverket torde även framgent komma att utgöra den viktigaste rekryteringsbasen för domartjänsterna vid patentbesvärsrätten. Det är därför motiverat att verket är väl företrätt i tjänsteförslagsnämnden. Detta förhållande bör, om nämndens sammansättning totalt sett är lämpligt avvägd, inte ge anledning till något missförstånd rörande patentbesvärsrättens ställning. Liksom motionären anser utskottet emellertid att det kan ifrågasättas om den nuvarande ordningen, som bl. a. innebär att verkschefen ex officio är tjänsteförslagsnämndens ordförande, är i allo ändamålsenlig. Riksdagen bör enligt utskottets mening rekommendera regeringen att tjänsteförslagsnämndens sammansättning ytterligare övervägs inför kommande beslut om nya förordnanden för ledamöter i nämnden.

Riksdagen beslöt enligt utskottets förslag att som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anför.

Frågedebatt i riksdagen hösten 1980

Med hänvisning till riksdagens beslut i enlighet med näringsutskottets betänkande NU 1977/78:64 ställde Bernt Ekinge (fp) i november 1980 till handelsminister Staffan Burenstam Linder frågan: "Vilka åtgärder har regeringen vidtagit med anledning av riksdagens rekommendation?" (RD 1980/81:22 s. 119).

Handelsministern svarade den 25 november (RD 1980/81:33 s. 78). Han refererade vissa avsnitt i näringsutskottets betänkande och instämde i utskottets uttalande att patentverket även framgent torde komma att utgöra den viktigaste rekryteringsbasen för domartjänsterna vid patentbesvärsrätten. Avslutningsvis anförde statsrådet:

Under de snart tre år som nämnden har existerat har sex sammanträden hållits och förslag till tre tjänstetillsättningar lämnats. Erfarenheterna av nämndens verksamhet har varit goda och har enligt min mening hittills inte gett anledning att ändra på sammansättningen av nämnden.

Frågeställaren uttryckte förvåning över svaret. Han menade att handelsministern inte beaktat att utskottets uttalande innebar en beställning, som riksdagen hade ställt sig bakom. Han frågade om handelsministern var medveten om att majoriteten i tjänsteförslagsnämnden består av representanter för patentverket. Mot bakgrund av uppgifter i protokoll från

nämndens sammanträden frågade han också om det verkligen hade gått så friktionsfritt till i nämnden som det stod i svaret. Han åberopade ett brev till handelsministern från ordföranden i patentbesvärsrätten.

Handelsministern sade sig inte ha fattat utskottsbetänkandet så, att utskottet krävde att regeringen skulle göra de ändringar som Bernt Ekinge hade talat om. Han bekräftade att en majoritet inom nämnden utgörs av personer som har anknytning till patentverket. Bl. a. hade SACO/SR utsett en tjänsteman hos patentverket till ledamot av nämnden. Jag kan, sade statsrådet, inte lägga mig i nomineringen.

Utskottet

Utskottet tillstyrker regeringens förslag till medelsanvisning för patent- och registreringsverket.

Motion 1980/81:1025 anknyter till ett uttalande av riksdagen år 1978 om sammansättningen av tjänsteförslagsnämnden för patentbesvärsrätten. Beträffande denna nämnd och frågans tidigare behandling hänvisar utskottet till redogörelsen i det föregående. Motionärens yrkande är att riksdagen skall begära att regeringen ändrar instruktionen för patentbesvärsrätten så att till ordförande i tjänsteförslagsnämnden skall utses någon utanför berörda myndigheter, dvs. patentbesvärsrätten och patentverket.

Det berörda uttalandet av riksdagen föreslogs av näringsutskottet och var avsett som ett påpekande i hovsam form av att ordningen med patentverkets chef som ordförande i tjänsteförslagsnämnden för patentbesvärsrätten gav anledning till principiella invändningar. Dessa invändningar kvarstår. Det bör enligt utskottets mening ankomma på regeringen att sörja för att intentionerna bakom riksdagens beslut år 1978 på lämpligt sätt förverkligas.

Utskottet hemställer

att riksdagen

1. med bifall till regeringens förslag till *Patent- och registreringsverket* för budgetåret 1981/82 anvisar ett förslagsanslag av 89 990 000 kr.,
2. med anledning av motion 1980/81:1025 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

8. Särskilda kostnader för förenings- m. fl. register. Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt E 2 (s. 84) och hemställer

att riksdagen till *Särskilda kostnader för förenings- m. fl. register* för budgetåret 1981/82 anvisar ett förslagsanslag av 5 300 000 kr.

9. **Lån till den europeiska patentorganisationen m. m.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt E 3 (s. 84 f.) och hemställer

att riksdagen till *Lån till den europeiska patentorganisationen m. m.* för budgetåret 1981/82 anvisar ett reservationsanslag av 2 500 000 kr.

Stockholm den 26 maj 1981

På näringsutskottets vägnar

INGVAR SVANBERG

Närvarande: Ingvar Svanberg (s), Johan Olsson (c), Erik Hovhammar (m), Hugo Bengtsson (s), Sven Andersson (fp), Nils Erik Wååg (s), Margaretha af Ugglas (m), Lilly Hansson (s), Tage Adolfsson (m), Bengt Sjönell (c), Runc Jonsson (s), Wivi-Anne Radesjö (s), Ingegärd Oskarsson (c), Birgitta Johansson (s) och Christer Eirefelt (fp).

Reservationer

av Ingvar Svanberg, Hugo Bengtsson, Nils Erik Wååg, Lilly Hansson, Runc Jonsson, Wivi-Anne Radesjö och Birgitta Johansson (alla s)

1. Anslag till statens pris- och kartellnämnd (punkt 3)

Reservanterna anser att utskottets yttrande och hemställan under denna punkt (s. 2 f.) bort ha följande lydelse:

I proposition --- (= utskottet) --- 1980/81:1051 (vpk).

Utskottet vill starkt understryka de synpunkter på SPK:s roll som kommer till uttryck i motion 1980/81:1796. En uppräknig av anslaget i enlighet med det socialdemokratiska förslaget framstår som nödvändig om SPK skall kunna fullgöra sina viktiga funktioner i det nuvarande ekonomiska läget.

Utskottet hemställer

att riksdagen med anledning av regeringens förslag, med bifall till motion 1980/81:1796 och med anledning av motion 1980/81:1051 yrkande 1 till *Statens pris- och kartellnämnd* för budgetåret 1981/82 anvisar ett förslagsanslag av 30 235 000 kr.

2. Anslag till konsumentverket för förvaltningskostnader (punkt 4 mom. 1)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 8 som börjar med "Utskottet ansluter" och slutar med "avstyrks sålunda" bort ha följande lydelse:

Konsumenterna har i dagens ekonomiska läge ett starkt behov av stöd från en aktiv konsumentmyndighet. Den nedrustning av konsumentverket som regeringen vill inleda är således helt oacceptabel. Utskottet ansluter sig till förslaget i motion 1980/81:1795 att det av regeringen föreslagna anslagsbeloppet skall höjas med 2,5 milj. kr. till 40,9 milj. kr.

dels att utskottet under 1 bort hemställa

1. beträffande *anslag för förvaltningskostnader*
att riksdagen med anledning av regeringens förslag, med bifall till motion 1980/81:1795 yrkande 1 och med anledning av motion 1980/81:1051 yrkande 2 till *Konsumentverket: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1981/82 anvisar ett förslagsanslag av 40 900 000 kr.

3. Anslag till konsumentverket för undersökningsverksamhet (punkt 4 mom. 2)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 8 som börjar med "Vad gäller" och slutar med "avstyrks alltså" bort ha följande lydelse:

Det hittillsvarande anslaget till konsumentverket för undersökningsverksamhet m. m. har kompletterat verkets resurser i ett viktigt hänseende. Utskottet finner det angeläget att syftet med detta anslag blir tillgodosett även fortsättningsvis och tillstyrker förslaget i motion 1980/81:1795 om ett reservationsanslag av 1,5 milj. kr. för ändamålet.

dels att utskottet under 2 bort hemställa

2. beträffande *anslag för undersökningsverksamhet*
att riksdagen med bifall till motion 1980/81:1795 yrkande 2 till *Konsumentverket: Undersökningsverksamhet m. m.* för budgetåret 1981/82 anvisar ett reservationsanslag av 1 500 000 kr.

4. Vetenskapligt råd vid konsumentverket (punkt 4 mom. 3)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 8 som börjar med "Regeringens beslut" och slutar med "till stånd" bort ha följande lydelse:

Konsumentverkets förslag om att ett vetenskapligt råd skall inrättas vid verket är välgrundat och bör enligt utskottets mening tillgodoses. Utskottet tillstyrker alltså motion 1980/81:1795 på denna punkt.

dels att utskottet under 3 bort hemställa

3. beträffande *vetenskapligt råd vid konsumentverket*
att riksdagen med bifall till motion 1980/81:1795 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

5. Självständig KO-funktion (punkt 4 mom. 5)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 9 som börjar med "Liksom motionärerna" och slutar med "för riksdagen" bort ha följande lydelse:

Motionärerna säger sig vidhålla "den principiella uppfattningen att KO-funktionen bör vara självständig" men redovisar därutöver inga skäl för sitt yrkande. Beslutet om den nuvarande organisationen var grundat på ingående överväganden, och några olägenheter av den har inte förports. Under dessa omständigheter kan utskottet inte finna att riksdagen har anledning att påkalla någon ny prövning av frågan om KO-ämbetets relation till konsumentverket. Motion 1980/81:1870 avstyrks alltså i nu angiven del.

dels att utskottet under 5 bort hemställa

5. beträffande *självständig KO-funktion*
att riksdagen avslår motion 1980/81:1870 yrkande 4.

